

Det ”integrerade” gymnasiet och den segregerade staden

Elevers berättelser om det urbana rummet och platsens betydelse

Jonas Lindbäck & Ove Sernhede

THE SEGREGATED CITY AND THE SCHOOL AS A MULTICULTURAL MEETING GROUND – UPPER SECONDARY PUPILS AND THEIR NARRATIVES ON URBAN SPACE AND THE SIGNIFICANCE OF PLACE. The freedom to choose which school you want to attend in the Swedish school system can be understood as an opportunity to overcome the urban segregation. At the same time studies show that the freedom of choice increases the segregation according to the pupils' performance and their social and ethnic background. In this context we find Berydsgymnasiet in the suburb of Beryd southeast of Storstaden interesting, since pupils coming from the whole city attend this school. We conducted deep interviews with ten pupils at this school to hear their reflections on the segregated urban space and their view on the school as a meeting place. The study shows clearly that the divided and hierarchically structured urban space is a distinctive part of their conceptualizing of the world. Another result is that this school only to a very small extent functions as a place for overcoming segregation; even though its open for pupils from all over town, the most prominent feature of the situation within the school is how the urban segregation and the distance between its different spaces is reflected in a way that also affects the relationships between the pupils.

Keywords: Urban space, territorial stigmatization, segregation, narratives, school, immigrant suburb.

Jonas Lindbäck har fil.mag. i kulturstudier och sociologi. Han är biträdande forskare vid Centrum för kultur studier vid Göteborg universitet. Institutionen för kulturvetenskaper, Box 200, 405 30 Göteborg. E-post: jonas.lindback@gmail.com
Ove Sernhede är professor verksam vid Centrum för Urbana studier, lärande och konstnärliga praktiker i Hammarkullen, Göteborgs universitet. Box 720, 405 30 Göteborg. E-post: ove.sernhede@kultur.gu.se

Inledning: frågeställningar, syfte och utgångspunkter

I Beryd, en miljonprogramsförort sydost om Storstaden, ligger Berydsgymnasiet. Denna artikel tar sin utgångspunkt i intervjuer med ungdomar som studerar vid olika program där. Intervjuerna är gjorda inom ramen för forskningsprojektet *Skola, valfrihet och integration*.¹ Projektets primära intresse är riktat mot de förortsungdomar som väljer en skola utanför den egna stadsdelen och de reflektioner, frågor och utmaningar som kan dyka upp i och med ett sådant skifte av miljö och kontext. I denna artikel är emellertid fokus riktat mot de ungdomar som väljer en skola i en förort och de ungdomar som bor där. Vi är också intresserade av skolan som mötesplats för ungdomar med skilda erfarenheter, bakgrunder och postadresser.

Syftet med denna artikel är att via elevernas berättelser skapa förståelse för vad skiktningen av det urbana rummet har för betydelse för hur eleverna förhåller sig till skolan, stadsdelen (förorten) och staden som helhet. Hur påverkar dessa rumsliga dimensioner deras identitetsskapande och deras sätt att tolka och förhålla sig till omvärlden? Dessa frågor kanske även kan bidra till diskussionen om skolans möjligheter att fungera som gränsöverskridande mötesplats i en segregerad stad. Genom att undersöka hur ungdomarna i sina berättelser relaterar till den centrala staden, förorten och den egna skolan, samt vilka erfarenheter de har gjort av dessa olika rum, får vi en förståelse för hur man placerar in sig själv och sin skola i den rumsliga hierarki som staden utgör. Staden, stadsdelen och skolan kommer också att utgöra den tematiska triad utifrån vilka artikeln tar form.

I storstadsregionerna, Stockholm, Göteborg och Malmö, var gymnasieskolan såväl som grundskolan tidigare organiserad efter den så kallade närhetsprincipen. Könsmässiga, sociala och prestationsmässiga segregationsmönster har under lång tid kännetecknat svensk skola, men under 1990-talet kunde vi också se tydliga konturer av en *etnisk* segregation. Storstädernas boendesegregation avspeglades i hela skolgången från förskola till gymnasienivå. För att bryta denna inlåsning av eleverna i det segregerade och hierarkiskt strukturerade urbana rummet, bestämde storstadskommunerna i början på 2000-talet att ändra intagningsprinciperna, från närhet till betyg. Eleverna i Stockholm, Malmö och Göteborg fick nu konkurrera om de gymnasieplatser som kommunerna tillhandahöll. Vissa attraktiva utbildningar eller skolor kom som en följd av detta att endast bli en angelägenhet för elever med goda betyg. Det dröjde inte heller många år innan det uppdagades att denna modell också bar på en rad problem. I Stockholm blev rörelsen mellan områdena och skolorna stor, vilket enligt forskningsrapporter

(Söderström & Uusitalo 2005) lett till ökad social, prestationsmässig och etnisk segregation mellan olika skolor. Liknande tendenser ser vi även i de två andra storstäderna – trots att eleverna har fått möjlighet att röra sig friare och efter eget huvud välja vilken skola man vill söka till. Men valfriheten är som sagt ingen garanti för att man blir antagen på den önskade utbildningen, och konkurrensen kan vara hård.

Berydsgymnasiet i sydöstra Storstaden kan i detta sammanhang betraktas som ett försök att hitta former för att bryta segregationen i skolan, genom att gymnasiet har lyckats skapa en lärande miljö för elever från olika stadsdelar. Under våren 2009 besökte vi därför skolan för att intervjua elever som gick tredje året på skolans program för Ny Musik eller samhällsvetenskap. Vi ville ta del av deras berättelser om skolan, stadsdelen och staden. Att dessa tre teman står i förgrunden beror naturligtvis dels på de frågor som kan härledas från vårt forskningsintresse, men det är också uppenbart att den rumsliga dimensionen träder fram på ett direkt och omedelbart sätt i de ungas berättelser. Att rummet blir ett centralt analytiskt begrepp beror också på dess förmåga att fånga de sociala, ekonomiska och kulturella mönster som vi kan se i den samtida urbana geografin. Det är också svårt att förstå Berydsgymnasiet och den position skolan intar i ungas medvetande utan att sätta den i relation till Beryd som stadsdel och dess plats i det urbana rummet. Storstaden är i hög grad präglad av boendesegregation. Det är inte bara Sveriges mest etniskt segregerade stad, det är också en av Europas mest segregerade städer (OECD 1998).

Valfriheten kan ses som ett sätt att överskrida de synliga såväl som osynliga gränser som segregationen upprättar, och en möjlighet att välja en skola utanför sitt eget stigmatiserade bostadsområde. Med Berydsgymnasiet kan vi även se en omvänd rörelse. Hit kommer unga från innerstaden och från medelklassiga villaområden belägna runt omkring hela Storstaden. Men i början på 2000-talet var situationen annorlunda. Då var Berydsgymnasiet nedläggningshotat på grund av ett sviktande elevunderlag, något som delvis berodde på det nya betygsantagningssystemet. Våren 2004 fattade därför Utbildningsnämnden beslut om ett projekt som innebar en nystart för Berydsgymnasiet. Höstterminen 2005 öppnades man för första gången dörrarna för det nya "passionsgymnasiet", vilket innebär att alla elever väljer en egen "passion" i allt från skateboard till personlig stil eller juridik. Gymnasiet har även mer profilerade estetiska linjer som Ny Musik och Yrkesdans. Hela denna nya gymnasieskolas idé utgår från, som man skriver på sin hemsida, att "glädje och lust går hand i hand med kunskap och utveckling". Men elevernas fördelning på de olika programmen varierar kraftigt.

De estetiska linjerna har nästan uteslutande elever som kommer från stadsdelar utanför Beryd, framför allt från innerstaden. Sverker Lundin (2004, s 5) menar att ”vi har goda skäl att tro att även ungdomar i Beryd vill läsa detta program [...] men i och med att denna utbildning är en angelägenhet för hela regionen och i och med att antagningsreglerna är sådana att närhet till skolan inte har någon betydelse” så kommer många av de ungdomar från Beryd som vill in på dessa program att passeras av andra ungdomar med bättre betyg. Berydsgymnasiets inriktning mot musik, dans, design och hantverk finns inte på något motsvarande sätt vid någon annan skola i regionen. Det gör att den blir en attraktiv skola för en viss grupp elever med artistiska och konstnärliga drömmar, och relativt goda betyg.

Möjligheten att välja skola har utan tvivel öppnat upp staden och skapat tillfällen för ungdomar från olika stadsdelar att mötas, även om konkurrensen om de åtråvärda platserna skapar nya segregeringar (Söderström & Uusitalo 2005). Berydsgymnasiet skulle kunna vara en plats för gränsöverskridande möten, men allt är inte så enkelt visar det sig när vi börjar prata med eleverna. Men för att bättre förstå elevernas berättelser och skolans rum behöver vi skapa oss en bild av de processer som har format Storstaden av idag.

Förorten och det urbana rummet – några centrala teoretiska begrepp

Miljonprogrammets tillkomst i skiftet mellan sextio- och sjuttio-tal är central för hur den samtida staden har tagit form. En annan avgörande aspekt är knuten till de strukturomvandlingar som ägde rum i slutet av 1980- och början av 1990-talet. Avindustrialisering och omstrukturering urholkade vid denna tid det traditionella industrisamhället, och framväxten av det *postindustriella* samhället blev allt mer påtaglig (Johansson & Sernhede 2003). En tilltagande globalisering och en ökad internationell arbetsdelning bidrog till att den sociala polariseringen kom att accentueras och sprida sig över Europa. Något som under 1990-talet har orsakat att allt fler grupper av människor hamnat utanför samhället (Sernhede 2002, Lindberg 1999). I städerna kom relationerna mellan centrum och periferi, eller mellan olika stadsdelar, alltmer att präglas av ojämlika förhållanden och stora skillnader.

Tendenserna till uppdelning och indelning av människor och platser har som en följd av segregationen blivit en allt påtagligare del av det urbana rummet. Framväxten av ett nytt klassamhälle i kölvattnet av 1990-talet – med den nya tron på marknaden, nedmonteringen av den fordismässigt organiserade välfärdsstaten, arbetskraftens fragmentari-

sering, med mera – bidrog till att inkomstklyftorna och den sociala instabiliteten ökade (Harvey 2009). Det är i dessa omvandlingsprocesser som hierarkiseringen av stadsrummet förstärks på ett sätt som bidrar till att främlingskapet och andrefieringen (othering) av de grupper som exempelvis har annan etnisk bakgrund, breder ut sig (Wacquant 2009). Främlingen, den Andre, den som är olik "oss", laddas och blir till en projektionsduk för en rad olika stötande egenskaper som "vi" uppfattar som varande i konflikt med vad som är god smak och den rådande ordningen. Egenskaper, behov och begär som vi inte alltid vill erkänna inom oss flyttas eller projiceras på detta vis över på den Andre (Kristeva 1991). Därmed utgör främlingen ett potentiellt hot mot tryggheten eftersom den underminerar samhällets rumsliga ordning (Simmel 1981, Bauman 1991). En del i rädslan för främlingen ligger i den idealiserade bilden av det trygga hemmet, vilket gör att de människor som rör sig utanför detta rum förvandlas till främlingar och fiender (Bauman 1997).

Olika rum kommer med tiden att ges skilda innebörder och meningsladdningar som strukturerar våra tanke- och rörelsemönster i det urbana rummet och i förhållandet till dess platser. Staden ges en symbolisk laddning som varierar från plats till plats och som även avspeglar sig i synen på de människor som förknippas med dessa platser. Segregationen förstärks på så vis av de bilder som kopplas ihop med stadens rum och bidrar till att skapa den skiktade plats som Storstaden är idag. Vi kan därför också tala om den *imaginära* staden (Sernhede & Johansson 2006). Segregationen och uppdelningen mellan "oss" och "de andra" förstärks genom de imaginära föreställningar som är förknippade med olika platsers betydelse. Människors bostadsadress kommer som en följd här av att få starka symboliska laddningar och var du bor kopplas på ett oundvikligt sätt samman med vem du är (Lilja 1997).

Den *territoriella stigmatisering* (Wacquant 1999, 2008) som förorten drabbas av gör att andra synsätt eller representationer har väldigt svårt att tränga igenom de rådande diskurserna (Arnstberg 2000). Stigmatiseringen blir till en framträdande del av tillvaron och det dagliga livet i dessa stadsdelar. Det är till och med så att unga som växer upp här börjar definiera sig själva som andra klassens medborgare, som förlorare (Sernhede 2009). Detta handlar om vad man inom postkolonial teori kallar *self-otherization*, det vill säga en process där människor som bor i dessa områden tar över den bild av platsen och dess invånare som den dominerande diskursen gör gällande (Hall 1992, Fanon 1997, Sernhede 2009). Att bo i ett område som i den dominerande diskursen förknippas med fattigdom, kriminalitet, våld och socialt förfall påverkar alla aspekter av tillvaron i allt från att söka jobb, kontakten med sociala myndigheter, till de vardagliga mötena med människor. Den territoriella

stigmatiseringen inverkar därmed på interaktionen med omvärlden och i dess bemötande (Wacquant 1996, 2008).

När vi närmar oss frågor som rör det urbana rummet och dess förhållanden kan Jacques Rancières (1999) teorier bidra med intressanta perspektiv som kan ses som komplementära till den ovan, i sociologi och psykologi antydda förståelsen av hur den rumsliga separationen skapas och upprätthålls. Alla socialt organiserade gemenskaper eller sammanhang, menar Rancière, har växt fram genom uteslutnings- och inkluderingsprocesser. Olika former för uppdelning mellan människor har också skapat olika former av villkor eller regler för vad som kan sägas inom varje given gemenskap. Talet om den egna världen, om vad som uppfattas som meningsfullt, viktigt, smakfullt, rätt eller fel är invävt i komplexa mönster av gränssättande, som också bär på olika former av distinktioner och identitetsskapande. Detta utgör det Rancière ser som ”*delandet av det sinnliga*” (2006, s 47). Han anser att den sociala gemenskapens intersubjektiva mönster är präglad av ”*delande*” i såväl avskiljande som gemenskapsalstrande mening.

Att skapa och upprätta en ordning där denna ”delning av det sinnliga” hålls på plats enligt hierarkiskt uppbyggda strukturer är då en viktig uppgift för varje samhällsformation. Den ordning som håller delningen på plats betecknar Rancière som ”the police” (2003, s 199). Med *polis* menar han alltså inte det vi omedelbart associerar detta ord till, det vill säga till den statligt organiserade ordningsmakten. Rancière använder detta begrepp i en äldre statsvetenskaplig tradition och hänvisar till Michel Foucaults studier om statsstatens regeringstekniker. Begreppet polis stod där för ett ordningsskapande i allt som rörde ”människan” och hennes ’lycka’” (Rancière 2006, s 49). Polisen skall inte förväxlas eller jämföras med staten. Staten är en del av polisen, men den rådande polisära ordningen är också inflettad i människornas vardagliga praxis. Enligt Rancière upprätthålls samhällsordningen av att den utgör en mänsklig gemenskap där det framstår som naturligt att ”kroppar via sina namn hänvisas till en plats och en viss uppgift; den [polisen] är en ordning av det synliga och det sägbara som gör att en viss aktivitet är synlig och en annan inte är det, att vissa ord hörs som tal medan andra hörs som brus” (Rancière 2006, s 50). Ordningen upprätthålls inte genom utövande av makt från någon givet centrum utan den bärs upp av det Rancière betecknar som ”distributionen av platser och funktioner” (s 67), och denna process härstammar i lika hög grad från vardagslivets sociala relationer som från den etablerade ordningens institutioner. Rancière är, precis som Foucault, upptagen av hur dominansförhållanden gestaltas och upprätthålls. Men medan Foucault intresserar sig för hur detta sker via analyser av makt fokuserar Rancière hur den sociala ordningen är delad och distribuerad.

Mustafa Dikeç (2007) har med utgångspunkt i Rancière utvecklat en förståelse av det urbana rummet. Dikeç menar att den rådande ordningen har en påtaglig spatial förankring eller dimension. Att vara ”invandrare” och bo i en förort innebär inte bara att man tilldelas en viss identitet eller roll. Det innebär också att de boende i detta område är inbegripna i ett ”delande av det sinnliga”, det vill säga att de finner mening och identitet genom att i sin dagliga praktik bekräfta att de är en del av den polisiära ordningens meningsskapande helhet. Vad händer om man börjar ifrågasätta denna helhet? Vad händer när man visar frustration över att definieras av den plats där man bor? De tiotusentals franska förortsungdomar som hösten 2005 försatte Frankrikes 300 största städer i undantagstillstånd lät ge uttryck för en vrede som med Rancières ord utgjorde ett dissonant ”brus”, en ovilja att låta sig definieras av den polisiära ordningen. Dikeç ser dessa ungdomars aktioner och tilltag som ”oartikulerade rörelser med krav på social rättvisa” (Dikeç 2007, s 169). Vi har under 2009 sett motsvarande tendenser i de svenska storstäderna. Också i vårt intervjumaterial är det möjligt att skönja ett ifrågasättande av den rådande ordningens mönster för distribution av identitet och plats. Det urbana rummets hierarkiska struktur framstår här inte alltid som ”naturgiven”.

Vi har medvetet valt bort perspektiv och teorier som har mer fokus på klass, distinktioner etcetera eftersom vi anser att den ovan nämnda förståelsemodellen av det urbana rummet och ”delandet av det sinnliga” på ett intressant och upplysande sätt kan förklara de frågor som materialet ställer. Utifrån denna modell vill vi närma oss ungdomarnas berättelser om sig själva, skolan och sin plats i staden. Det blir utgångspunkt för att förstå deras förhållningssätt till de olika rumsligheterna och Berydsgymnasiets förutsättningar som en mötesplats där det urbana rummets skillnader kan överskridas.

Metod och metodologi

Inledningsvis gjorde vi deltagande observationer på skolan för att bättre kunna förstå och tolka den plats där eleverna tillbringar stora delar av sin tillvaro. En form av etnografiskt arbete genom vilket vi försökte ta oss an de relationer och förhållanden som finns på skolan (Willis 2000). Observationerna gav oss också ett bättre underlag för intervjuerna. Att vi valde kvalitativa intervjuerna beror på att vi ville låta ungdomarnas berättelser, reflektioner och erfarenheter träda fram. Vi var intresserade av att försöka förstå hur de begreppsliiggör sin omgivning och skapar mening i sin tillvaro. Intervjuerna kan fånga en mängd olika uppfattningar, tankar och åsikter, och förmedla en bild

som är både mångsidig och skiftande från individ till individ (Kvale 1997). Därmed kan de ge en utökad förståelse för dessa ungdomars erfarenheter och livsvärld.

Inför varje samtal informerades ungdomarna om studiens syfte och deras anonymitet. Även skolan och övriga namn har anonymiserats, i syfte att försvåra identifieringen av intervjupersonerna. Intervjuerna skedde individuellt och hade en relativt öppen struktur för att uppmuntra till berättande och ge ungdomarna möjlighet att uttrycka sina egna reflektioner och funderingar, men de tog bland annat upp frågor om skolans miljö, elevens relation till stadsdelen och staden, rumsliga aspekter och identitet. Samtliga intervjuer spelades in och har därefter transkriberats.

I analysen av intervjuerna har vi använt ett narrativt perspektiv (Johansson 2005, Robertson 2005). I denna studie ligger intresset vid en narrativ metod som fokuserar sambandet mellan berättandet och den sociala, kulturella och rumsliga kontext som befolkas av ungdomarna. Ett narrativt metodologiskt perspektiv utgår från att vi som individer strukturerar våra erfarenheter och liv företrädesvis genom narrativer och i relation till den kontext där de uppstår. Det är berättelserna som gör samhället och individen begriplig, för varandra och för sig själv. Dessa berättelser formar, omformar och skapar berättarens identitet och det sammanhang, den verklighet som han/hon gör till sin (Robertson 2005). Att analysera narrativ kan därigenom bidra till en ökad förståelse för hur individen begreppsliggör sig själv och sin omgivning. Eftersom berättelser tar form i en specifik kontext kan studiet av narrativer också ge kunskaper om exempelvis samhället, politiken, staden eller olika typer av maktförhållanden (Robertson 2005). Dessa ungdomars berättelser kan utifrån denna förståelse av berättande ge oss en bättre bild av dessa olika områden och skapa en större förståelse för hur de påverkar individen och hur hon skapar mening i tillvaron.

Den narrativa analysen tar sin utgångspunkt i de olika rumsligheterna – skolan, stadsdelen och staden. Efterhand har vi sedan skapat egna teman och kategorier för att strukturera materialet och göra det mer överskådligt och greppbart. Dessa analytiska indelningar kan sedan vara till hjälp i tolkningen och i analysen av intervjuerna. I detta och andra liknande arbeten finns inga sanna tolkningar eller rätta svar. Men det innebär inte att alla tolkningar är likvärdiga. Tillförlitlighet åstadkoms genom en inre koherens, i hur pass väl delarna i analysen håller ihop, och en yttre koherens, utifrån hur delarna relaterar till den teoretiska ramen och tidigare forskning (Robertson 2005). Genom att eftersträva en inre och yttre koherens hoppas vi kunna uppnå tillförlitlighet och validitet i analysen.

Urval

Inför intervjuerna gjordes ett strategiskt urval. Genom att ta kontakt med lärare och besöka skolan och klasserna för att informera om studien var vårt mål att komma i kontakt med elever som var intresserade av att medverka. Intervjuer genomfördes med tio elever från tredje året i Ny Musik och samhällsprogrammet. Att vi valde elever i årskurs tre berodde på att de har en lång erfarenhet av gymnasiet och därmed kanske tydligare formulerade tankar om skolan, sig själva och omvärlden. Av intervjupersonerna bodde något färre än hälften i Beryd. Denna spridning av eleverna kan lyfta fram berättelser både från de som reser *till* och de som bor *i* Beryd. Det är intressant att närma sig dessa två perspektiv och de uppfattningar om skolan, stadsdelen och staden som de rymmer. Dessa två perspektiv täcks också in av de intervjuer som genomförts, vilket är en av anledningarna till att vi inte har intervjuat elever från andra klasser på skolan.

I urvalet har vi eftersträvat en jämn fördelning mellan killar och tjejer, och mellan de bosatta i Beryd och de som bor utanför stadsdelen, med förhoppningen att ett sådant urval bättre kan fånga skiftningar och variationer i ungdomarnas berättelser. Att vi gjorde ett strategiskt urval beror på att ett totalurval eller ett slumpmässigt urval vare sig är möjligt eller önskvärt och svårligen skulle kunna fånga in de aspekter som vi vill lyfta fram i denna studie. En medvetenhet i urvalsprocessen och ett beaktande av plats, kön, social och etnisk bakgrund är emellertid av central vikt. Utifrån elevernas berättelser och i analysen kan vi skapa oss en bild av dessa ungdomars livsvärld och plats i tillvaron, samtidigt som vi kan få ett grepp om de mer abstrakta narrativer som styr vårt sätt att förstå och begreppsliggöra tillvaron och omvärlden.

Elevernas berättelser: Staden

I Rosenberg i centrala Storstaden bor Tobias. Det var det brinnande musikintresset som lockade honom till Berydsgymnasiet och Ny Musik. Men innan han började på skolan var han ”lite orolig för att åka på trubbel ute i Beryd”. Han berättar att han hade ”lite såna förlegade tankar om förorterna”, men säger att det ”var ingenting som kom i vägen för mitt gymnasiesökande”. Trots allt visar det på hur de stereotypa bilderna av förorten kan prägla våra föreställningar om dessa platser, även om vi aldrig har satt vår fot där. Något som de andra eleverna återkommer till i sina berättelser. Utifrån Tobias ord och de andra eleverna blir det också tydligt hur förorten är indragen i de kategoriseringar och bestämningar som är en del av den polisiära ordningen.

I samma klass som Tobias går Hanna som bor på Samsö med sina föräldrar. Att börja på Berydsgymnasiet innebar för henne att skapa sig en ny bild av staden.

... jag har förstått att Storstaden är väldigt uppdelad. Asså kolla på Samsö, det finns ingen där som kommer från nånannanstans, eller vad ska jag säga. [...] Jamen du vet, du blir kallad slonken liksom, det är stadsbo, om du bor i Kristinedal och kommer ut. Och det klingar väl inte jättefint i allas. Alltså, och sånt där. Och i Beryd så är man kanske den enda blonda på hela vagnen. Så, ja det är uppdelat alltså.

I mötet med Beryd framträdde skillnaderna mellan stadens olika rum för Hanna. Det var ”först då man förstod” hur uppdelad staden är, berättar hon. Tiden på gymnasiet innebar att Hanna ändrade sina ruttor i det urbana rummet, tog andra vägar och upptäckte nya delar som fram till dess hade varit dolda för henne. Stadens klyftor blev plötsligt en del av den dagliga spårvagnsresan.

Men upplevelserna av segregation är än tydligare hos de elever som bor i Beryd. Stadens osynliga gränser, polariseringen och fördomarna om förorten och dess människor blir till en del av dessa ungdomars tillvaro. Bijan kom till Beryd när han gick i lågstadiet, dessförinnan bodde han i Danmark dit hans föräldrar emigrerade från Iran. I Beryd och andra stadsdelar runtomkring tycker han att det är ”mest utlänningar hela tiden”, men ”går du bort vid Trädgårdsstaden så hittar du ingen med svart hår där, du ser bara svenskar hela tiden och så är det finaste bilarna, hus för 14 miljoner”. Upplevelsen av Storstaden som en etniskt och ekonomiskt skiktad stad stämmer också relativt väl överens med verkligheten. Polariseringsen är också tydligare för dem som känner sig marginaliserade och exkluderade. För Bijan och andra från förorten framträder stadens osynliga gränser som reella hinder vilka påminner om den urbana segregationen som särskiljer vissa områden och människor från andra.

Segregation kan också bidra till att främlingskap och fördomar kan breda ut sig. Stereotypa bilder av ”invandrare” från förorten som kriminella och farliga förstärker stigmatiseringen av både förorten och dess människor. De mediala och allmänna diskurserna som skapar och upprätthåller bilderna av hotfullhet kring förorten bidrar till att demonisera förhållandena i dessa områden som efterhand kommer att förknippas med osäkerhet och rädsla. Genom att ungdomarna i förorten kopplas samman med brottslighet och farlighet tenderar de därmed att ”andrefieras” och betraktas som något främmande och annorlunda i relation till det övriga samhället (Sernhede 2006). De blir till främlingar och ett potentiellt hot mot ”det trygga hemmet” (Bauman 1997, s 172). Andrefieringen av för-

orten och dess människor är något som Bijan reflekterar över under vårt samtal, men han ifrågasätter den bild som målas upp av Beryd.

Det är det att vi har ett sånt rykte här att vi har fått höra att vi är nåt annat. [...] Okej jag erkänner att det finns mycket som händer här, mycket sån kriminalitet, det händer mycket sånt. Men det händer överallt. Asså jag kan inte säga att det är säkrare här än vad det är i till exempel Hövå eller Halså eller Tyveda eller Tallbacka. Det är samma sak där som här. Det finns lika stor chans du blir rånad eller nedslagen där som här. Oberoende på hudfärg, etnicitet, allt det där.

Utifrån stereotypa beskrivningar av kriminalitet upplever Bijan att människan i förorten blir stigmatiserad som annorlunda, som en främling, i relation till det omgivande samhället. Denna upplevelse av att bli orättvist bedömd och etiketerad speglar den geografiska och mentala polarisering som sker i det urbana rummet, där vissa människor blir (ut)dömda för att de bor på en viss plats eller för att de har ”fel” hudfärg eller etnicitet (se till exempel Molina 1997). Den urbana stratifieringen där stadsdelar ges skiftande status och innebörd utmärker sig på så vis i Bijans upplevelse av att inte räknas som likvärdig.

”Vi svartskallar”

Omgivningens fördomar och de stereotypa beskrivningarna av människor från förorten kan förstärka segregationens effekter och bidra till den känsla av utanförskap som låser fast ”invandraren” i en bestämd identitet. Bijan berättar att han har en känsla av att det är ”vi mot dom”.

Vi svartskallar. Alltid det. För grejen är det, det är den enda tillhörigheten man kan känna när man är invandrare. Att jag fick se det här, jag fick se det här, såna saker. Du skulle bli förvånad, vi prata faktiskt ofta om våra fördomar, om vilka fördomar vi har fått se, mot oss.

Identiteten som ”svartskalle” tar sin utgångspunkt i erfarenheten av att tilldelas en roll man varken kan undkomma eller ändra på. Denna tilldelning, och det sätt på vilket Bijan gör den till sin egen, kan också betraktas som en del av polisens distribution av roller och identiteter (Dikeç 2007). Utanförskapet som är förknippat med upplevelsen av att vara ”svartskalle” tenderar att formatera individens relation till omvärlden, det blir till den minsta gemensamma nämnaren mellan alla som delar bakgrunden som ”invandrare” (Sernhede 2002). Vissa förmår bryta dessa mönster, men för andra kommer det sociala livet alltjämt att filtreras genom de känslor som utanförskapet skapar.

Utanförskapet kan också betraktas som en bidragande faktor till att Bijan definierar sig som ”svartskalle”. Det är den identitet han kan finna gemenskap i när det omgivande samhället inte kan ge honom det. Detta kan tolkas som ett uttryck för de återkommande klassificeringarna i ”invandrare” och ”svenskar” som existerar i samhället. Men bakom dessa klassificeringar döljer sig en idé om Sveriges och ”svenskhetsens homogenitet och invandrarskapets absoluta annorlundahet” (Mattsson 2001, s 259). Denna uppfattning om identiteter – individuella eller kulturella – skymmer emellertid hur identiteter är historiskt betingade och i en ständig process av förändring, förvandling och yttre påverkan (Hall 2005). De statistiska uppfattningarna om det ”svenska” bidrar emellertid till att utanförskapet kan etableras.

Yousef berör också utanförskapet. Hans föräldrar är från Libanon men kom till Beryd strax innan han föddes. Yousef har vuxit upp i närheten av Beryd centrum, men när vi träffas har han nyligen flyttat in i en egen lägenhet inte långt hemifrån. Det blev nämligen för trångt hemma med fem småsyskon och allt vad det innebär av bristande studiero. Han tar upp hur utanförskap kan medverka till en känsla av maktlöshet.

Innerst inne alla vill ändra, men för att ändra och så man måste tro på sig själv, man måste förstå att man kan ändra, det är många som tror att dom inte kan göra nånting så därför väljer dom att skita i det helt och hållet. [...] Jag har aldrig trott att jag som invandrare kan ändra, fast jag ändå alltid känt mig svensk [...] Men allt kan bli bättre det har jag lärt mig med tiden.

I sin identitet som både invandrare *och* svensk visar Yousef på hur vi människor inte endast bär på *en* identitet utifrån vilken vi kan definieras. Identiteten är inget singulart utan något *både och*. Något som kan inkludera aspekter som vid en första anblick ter sig motsägelsefullt, men som vittnar om kategoriernas eller definitionernas svårighet att ringa in verkligheten och hur individen placerar sig själv i den. Yousefs identitet som både invandrare och svensk kan också grunda sig i upplevelsen av att vara född i Sverige och känna sig som svensk, samtidigt som omvärlden bemöter en som invandrare. Om man i relation till det omgivande samhället känner sig exkluderad eller annorlunda, om man har fått höra att man är ”nåt annat” som Bijan beskriver det, kan det påverka uppfattningen om ens egen möjlighet till förändring. Vissa av invånarna i förorten kan uppleva att den svenska demokratin och det etablerade partisystemet inte är till för dem, och så länge segregation och diskriminering fortsätter att vara en del av samhället kommer demokratin ha svårt att nå trovärdighet bland förortens människor (Sernhede 2004).

Stadsdelen

En del i förklaringen till det utanförskap och den stigmatisering som är förknippat med livet i förorten står att finna i de stereotypa och negativa representationerna i medierna. Clara, som läser Ny Musik och bor i Kristinedal tillsammans med sina föräldrar och två yngre syskon, har upplevt hur mediernas bild av Beryd och hennes egen inte stämde överens.

... det skrivs i tidningarna, jag vet det var nån gång förra året det hade varit nåt bråk eller nån skottlossning eller nåt i Beryd, och det var såhär, "Beryd ligger i ruiner, det är ingenting kvar" och du vet sådär. Sen kom man dit och det var ett fönster som var sönder eller nånting. [...] hade det hänt i Lisehamn eller på Rosenö eller nånting då hade det försökts tystas ner så mycket som möjligt. Så jag tror man lär sig mycket så också, för media har en sådan roll som är väldigt lätt att ta in det vet väl alla. Kolla i tidningen eller slå på tv:n, och då tror man gärna på det. Så det är bra att ta reda på om det verkligen är sant.

Nyheter och berättelser om upplopp, skottlossning, förstörelse och bråk passar väl in i den övergripande berättelsen och dramaturgin som omger förorten. Medierna har en avgörande roll i skapandet av de föreställningar och bilder som omger förorten genom att de sätter de diskursiva ramarna för vår uppfattning om verkligheten (Brune 2004).² Sedan nittioalet har förorten förknippats med dess *etniska annorlundahet*, och kopplas idag samman med immigration, Islam och de Andra (Ristilammi 1994, Brune 2004, Kamali 2006). Tillsammans med bilder av "invandrargång" och kriminalitet har det bidragit till att förorten kommit att betraktas som "hotfull" (Sernhede 2006). Men denna "hotfullhet" bör också relateras till den omgivande samhälleliga kontexten där trygghet och säkerhet har blivit framgångsrika slagord i den politiska debatten och där det hotfulla kopplas samman med terrorism, organiserad brottslighet och muslimsk fundamentalism (Dikeç 2007).

Mediernas tolkningar och beskrivningar av tillvaron i miljonprogramsområdena påverkar alltså integrationsprocesser och omgivningens syn på förorten, men även människorna i förortens egen syn på sig själva och sin stadsdel (Ericsson med flera 2000). Något som Yousef berör i vårt samtal om Beryd.

Saker som vi gör bra det är aldrig nån som kommer och filmar. Allt som är dåligt, de är på plats direkt! [...] Om man gör nåt bra, om man lyfter såna, visar att det finns nåt bra kanske andra också får motivation att vilja göra nåt bra. Då det sprider sig, tillslut det kanske blir bra för gott. Men jag tror, jag vet inte, det känns bara

som att man vill ha kvar den bilden av Beryd, man vill att den ska vara kvar som den är, man vill inte att den ska utvecklas.

Den bild som har skapats av förorterna återskapas i samma diskursiva form, där vissa bilder, tecken och symboler utgör återkommande inslag. Den territoriella stigmatiseringen och bilden av miljonprogrammets förorter har med tiden blivit allt mer fixerad, vilket bidrar till att alternativa synsätt eller beskrivningar har svårt att nå fram (Ericsson med flera 2000). Media anger möjliga förståelse- och tolkningshorisonter, och genom valet av vilka berättelser som publiceras kan vissa aspekter av tillvaron i förorten lyftas fram medan andra osynliggörs. Det är denna erfarenhet som Yousef delar med sig av.

Utanförskap – delaktighet

När Yousef själv ska beskriva Beryd säger han emellertid att det ”finns inget bättre ställe i hela Sverige [...] för kolla, vi har skolan här, vi har allt som vi behöver just här i det lilla Beryd, det är en liten stad för mig”. Beryd som en stad i staden säger något om den perifera position som kännetecknar stadsdelens relation till Storstaden. Yousef beskriver hur han älskar Beryd, men säger samtidigt att många av hans kompisar ”gillar att bara vara i Beryd för dom känner sig inte välkomna utanför Beryd”.

Ibrahim är född och uppvuxen i Beryd tillsammans med flera yngre syskon, men hans föräldrar är från Syrien. Han berättar att ”här i förorten, dom känner sig nedtryckta av samhället”, vilket Ibrahim ser som anledningen till att vissa känner hopplöshet eller att en del ungdomar har dålig självkänsla. Ibrahim igen:

Det är sån känsla, man känner sig inte välkommen. Asså när man går till ett ställe där det är många svenskar [...] man känner att folk kollar på en så man tänker, ”jag är dum, jag är misslyckad, va fan vem är jag, jag hör inte hemma här” och så. Det är därför också många invandrare väljer att flippa över inne i stan [...] det är bara för att man vill synas, man vill visa här är jag, jag är också en människa typ. Uppmärksamhet vill man ha, det är uppmärksamhet man vill ha. Det är inget annat, man vill inte ha pengar, man vill inte ha kläder. Man vill också vara delaktig i samhället, det är inte så att man tänker ”vara delaktig i samhället”, men känslan är så. [...] ”Jag vill vara med alla, jag vill också vara en av er”. Känslor så.

Känslan av att vara nedtryckt, exkluderad och marginaliserad av omvärlden kan leda till att invånarna i förorten tar över den bild av dem som den dominerande diskursen framställer. Det vi beskrev som *self-otherization*

(Hall 1992, Fanon 1997). Samtidig kan det resultera i olika strategier för att erövra en plats i samhället. Ett sätt kan vara att spela på bilderna av hotfullhet och farlighet som målas upp av unga killar från förorten. Därigenom kan dessa ungdomar uppnå en känsla av makt och respekt i en annars relativt maktlös position. Att vara utpekad som en andra klassens medborgare för att man bor i Beryd eller någon annan förort kan leda till ett behov av att försvara sitt område och sin identitet, något som framför allt är tydligt hos de unga männen (Sernhede 2002).

Yousef och Ibrahim visar på svårigheten att komma ifrån den annorlundahet, utanförskap och identitet man blivit tilldelad. Fördelningen av roller och identiteter i det urbana rummet manifesterar sig på detta vis i kroppen, i sättet att relatera till sig själv och omvärlden. Ibrahimsk beskrivning av "invandrarens" relation till det omgivande samhället för tankarna till de sätt på vilket kolonialmakterna en gång i tiden präglade in en bild av underlägsenhet i de koloniserades medvetande (Eriksson med flera 2005). I den koloniala diskursen kom de svarta att konstrueras som annorlunda och främmande i västerlandets ögon (Hall 2005). I Sverige idag är det "invandraren" som framställs som annorlunda och främmande.

Uppmärksamheten som dessa ungdomar som "flippar över" är ute efter handlar därför kanske framför allt om att bli sedd som en jämbördig individ, att inte bli bemött och bedömd utifrån den plats man bor på, den hudfärg man har eller den brytning med vilken man talar. Om vi vänder oss till Rancièr kan vi betrakta det som en vilja att bryta med den "delning av det sinnliga" som placerar dessa ungdomar i en underordnad roll och som berövar dem möjligheten att göra sig hörda. Bijan önskar att det omgivande samhället "ska se oss som sig själva". Han upplever att de fördomarna, bilder och föreställningar som existerar i förhållande till olika stadsdelar lägger hinder för att:

... folk ska kunna mötas, för att folk ska kunna lyckas i framtiden, generellt det ändra på ens syn helt. Att jag skulle gå och möta nån tjej, eller att jag skulle bli ihop med nån tjej i Tyveda, det är inte så stor chans, det finns ingen chans ens. Det är såna saker som spelar roll du vet. Asså det gör att demokratin låter inte, eller att friheten låter inte så fri.

De osynliga gränser som etableras i det urbana rummet skapar hinder för en verkligt demokratisk offentlighet. Den urbana segregationen bidrar till en delning av rummet mellan de som har möjlighet att definiera staden och sin tillvaro och de som saknar dessa möjligheter. Berydsgymnasiet framstår i denna kontext som en plats där den urbana segregationens gränser eventuellt kan överskridas.

Skolan

Att läsa på Berydsgymnasiet innebär, vare sig man kommer från innerstaden eller från Beryd, att man tvingas bemöta omvärldens negativa bilder och föreställningar om skolan. Det är något som framträder i flera av berättelserna, bland annat hos Bijan.

När man säger att man går på Berydsgymnasiet, dom kollar snett på dig som om du är nån dum människa eller nåt, som om du är trög [...] Såna fördomar har dom om skolan, att det är sämre här.

Liknande föreställningar om skolan har Hanna i Ny Musik mött. När hon har sagt att hon går på Berydsgymnasiet har folk reagerat som om hon vore dålig i skolan, ett "IG-barn". Bijan upplever att det finns en föreställning om att eleverna på exempelvis Sommerska gymnasiet i centrala Storstaden är "bättre" eller "smartare" än eleverna i Beryd, och att det inte spelar någon roll hur pass smart eller hur duktig i skolan man egentligen är.

Att gymnasieskolorna i centrala staden skulle vara bättre återspeglas också i mitt samtal med Yousef. Han upplever att många föräldrar inte vill att deras barn ska börja på Berydsgymnasiet, till och med hans mamma var tveksam. "De har det inborrat i hjärnan att Beryd är dåligt och det är skit, bättre inne i stan och få en riktig utbildning", säger han. Ett exempel på hur den mentala geografin kan styra våra uppfattningar och föreställningar om staden, stadsdelar och skolor. Dessa uppfattningar och de roller och funktioner som tilldelas olika platser är, sett utifrån Ranciére, en del av den polisiära ordningen. Att Beryd skulle vara platsen för en framgångsrik gymnasieskola eller en god utbildningsmiljö passar inte in i bilden av de "utsatta" förorterna, det bryter med den rådande ordningen.

Innan Addo började på skolan tänkte han att "det kanske skulle vara lite mer det här förortsstuket på det än vad det var liksom", men kan inte riktigt ge något svar på vad han menar. "Jag vet inte. Att det bara skulle vara mer folk från Beryd, mer såhär. Lite mer förort liksom, helt enkelt". Addo läser Ny Musik och bor med sina två syskon, pappa från Ghana och mamma från Sverige i närheten av Kyrkoplatsen i västra Storstaden. Hans bilder av Berydsgymnasiet är exempel på hur skolan oundvikligen förknippas med stadsdelen och därigenom dras in i den symboliska laddning stadsdelen har som förort och som en *annorlunda* plats (Ristilammi 1994). Denna symboliska laddning av Beryd bidrar till Addos bild av gymnasiet. En bild som senare skulle ändras i relation till den verklighet han mötte. När han får frågan om det är som han hade föreställt sig svarar han snabbt, "Näe, det var bara någon konstig bild jag hade innan jag var där. [...] Det försvann direkt när jag kom dit, dom tankarna".

På liknande vis berättar Clara att vissa kompisar reagerade när hon sökte till Berydsgymnasiet, ”ska du åka ända dit” och ”hur tror du att det är där ute”, frågade de henne. Sofia, som går samhällsprogrammet och bor i Albo i östra delen av staden, säger att i hennes förra skola:

... var det nästan bara svenskar, det var väl kanske två invand-rare eller adopterade. Och när man då sa att man skulle börja i Beryd dom bara ”Herregud du kan inte gå där ute, du kommer bli mördad, du kommer bli rånad, du kommer bli det här ...”, jag bara ”Nej det kommer jag inte”.

Sofia motsätter sig de fördomar om Beryd och gymnasiet som hon möter, och de flesta eleverna verkar ha haft en nedtonad bild av Berydsgymnasiet som en ”förortsskola”. Men de möter oundvikligen sådana föreställningar i sin omgivning, vilket kan anses visa på hur de dominerande diskurserna kring förorten färgar av sig på våra föreställningsvärldar och bilder av verkligheten.

Bilden av Berydsgymnasiets och dess status påverkas med andra ord av dess plats i det urbana rummet. Skolor som ligger i stigmatiserade områden tenderar att ges en negativ stämpel, med dåligt rykte och låg status som följd. I och med att elever söker sig till skolor med högre status i innerstaden sjunker skolans status ytterligare både i stadsdelens och i den övriga stadens ögon (Bunar 2001). Berydsgymnasiet jobbar emot denna tendens och har lyckats etablera sig som ett alternativ även till de mer högstatusmärkta skolorna i de centrala delarna av Storstaden, även om antalet elever som söker till skolan inte är lika stort. Likt andra skolor tvingas Berydsgymnasiet att bli en del av den nyliberala politik där skolornas marknadsföring och profilering blir viktiga inslag för att locka nya elever till just sin skola. Men trots att elever åker från hela Storstaden varje dag för att läsa på skolan, och att Berydsgymnasiet har ett bra rykte hos många, blir det stigma som skolan bär på framträdande i elevernas berättelser och något som de tvingas möta i sin vardag. Utifrån Dikeçs läsning av Rancière kan Beryd därmed beskrivas som en underordnad plats i det urbana rummets ”delning av det sinnliga”, något som också påverkar de som bor där och dess institutioner.

En delad skola

En av de första gångerna vi besökte skolan träffade vi David, en av lärarna, som visade oss runt och berättade om skolan. Han lotsade oss från den östra korridoren där handelseleverna håller till, genom samhällskorridoren i mitten av skolan, och vidare till Ny Musik och de andra estetprogrammen i skolans västra del. De tre stora korrido-

rerna utgör skolans stomme, likt tre parallella gåingar som kopplas samman av mindre korridorer. Ny Musiks själva hjärta och knytpunkt är hallen med sin scen, soffor, replokaler och studior. Ett par elever satt och plinkade på var sin gitarr i en av sofforna, några andra stod och pratade bredvid, och känslan var mer den av en fritidsgård än en skolsal. Addo berättar att det under hans tre år i Ny Musik ”har varit så jävla bra stämning också, det har varit skön vibe bara allmänt”. Stämningen i klassen är något som de andra eleverna i Ny Musik också återkommer till under intervjuerna. Clara säger exempelvis att ”vi är som en familj verkligen, vi är hur tajta som helst”. Även eleverna i samhällsklassen berättar att de gillar skolan, sin klass och lärarna.

Men den nära vänskap och stämning som eleverna i Ny Musik talar om verkar inte gälla i relationen till den övriga skolan och de andra klasserna. Tobias beskriver det som att ”musiklinjen och alla estetlinjer, dom är fruktansvärt isolerade från varandra och från hela Berydsgymnasiet. Det är som små celler som inte kommunicerar med varandra”. Liknande berättelser dyker upp hos de andra eleverna. Dea berättar att hon bara är i hallen, för det är endast där hon vill vara. ”Vi kanske stannar i bamba lite längre om man vill vara ifrån hallen, men det är inte så att vi hänger nån annanstans i skolan”. Hon säger att det finns bänkar lite här och var i korridorerna där man kan hänga, ”men det är alltid upptaget av såhär dom, second generation invandrare. Så därför går vi gärna inte dit och sätter oss”. I förhållande till Beryd bor Dea i andra änden av staden, på Valsö tillsammans med sin mamma och pappa. Hennes förhållningssätt till ”invandrarna” på skolan kan antas visa på hur den rumslig separation döljer en mental separation, där båda förmodligen bidrar till en avvikande hållning. När hon skulle intervjua några muslimska tjejer på skolan som en del i religionsundervisningen kände hon sig rädd till en början. Men hon kan inte riktigt säga vad det berodde på.

Jag vet inte, det är nog bara att det är så främmande, jag har aldrig.. jag har aldrig. Farsan är ju kristen, så muslimer är ju demoner typ, he. [...] Muslimer och nåt positivt har bara inte gått ihop. Men sen efter att ha snackat med dom här tjejerna, ”ah, den killen och dadada”, precis som vilken annan tjej som helst, och då börjar man fatta, ungdomarna är jag bekväm med nu, för det, där är det inga konstigheter.

Den rädsla som Dea beskriver kan härledas till det främlingskap hon upplever i relation till ”invandrarna” på skolan, men också de stereotypa och negativa bilder av muslimer hon har fått med sig hemifrån. För henne representerar de en annorlundahet som hon inte riktigt kan

hantera. Även fast hon känner sig mer bekväm med ungdomarna, berättar hon att det fortfarande är svårt att möta de äldre. Hennes oro eller rädsla kan delvis betraktas som en konsekvens av den urbana segregationen som skapar en delad stad där bristen på möten bidrar till att främlingskapet kan gro. Deas känslor kan därför också relateras till Julia Kristevas tankar om främlingen. Kristeva anser att hur vi reagerar inför det främmande beror på hur pass förtrogna vi är med vår egen annorlundahet och vårt eget inre främlingskap (Kristeva 1991). Denna förtrolighet betingar vår relation till den Andre, till främlingen.

Hanna delar inte Deas oro, men hon är inte heller bekväm med alla på skolan. Innan hon började på Berydsgymnasiet trodde hon att det skulle vara ”nån samhörighet mellan alla lite på ett sätt. Men det är liksom samhäll och natur för sig, sen är det vi i Ny Musik som är helt enskilda”. När vi pratar om hallen säger hon att:

... vi hänger ju bara där. Det finns inte så många andra ställen att hänga på förutom där i när man kommer in till ingången där då. [...] Där hänger massa såna här walla-kids typ, hehe. [...] Nämen, det är inte som att jag skulle sätta mig där och bara ”tja”. Asså verkligen inte, utan det är väldigt så separat.

Den rumsliga och mentala delningen i skolan blir tydlig genom Hannas ord. Det lilla caféet och borden vid entrén är för henne en plats där hon inte känner sig hemma, en plats för de hon inte kan identifiera sig med. Som sådan blir det också de Andras, eller främlingarnas, plats. De hon syftar på när hon säger ”walla-kids” är förmodligen de som använder det arabiska ordet walla, vilket betyder ”på gud” eller ”jag lovar”. Kanske är det elever som är födda i mellanöstern eller endast ett utslag av förortens synkretsiska kultur där inte minst ord och språk blandas med varandra i ett utvecklande av egna språkliga koder och uttryck (Sernhede 2002). För Hanna är det i vilket fall en *annan* plats, en del av rummet där hon inte är. Separerad från hennes plats – hallen. Hallen blir till musikelevernas egen sfär, men därigenom blir det också ett avskilt rum.

Clara tycker att det är tråkigt att de är så isolerade, men trots bristen på möten så upplever hon inte att det finns någon spänning mellan klasserna på skolan. Klyftorna mellan elever och klasser finns emellertid där. ”Och sen har vi ju kort när vi ska gå in genom dörarna och dom funkas bara i våra två korridorer”, berättar Clara. De rumsliga och mentala klyftorna förstärks på så vis av de faktiska gränser som passerkortet upprättar, passerkort som alla på skolan behöver för att komma in i ”sina” korridorer. Skolan genomkorsas av flera särskiljande faktorer som skapar ett delat rum där olika elever och klasser befinner sig på olika platser, även om denna delning inte är

absolut. Men möjligheterna att träffas och umgås över klassgränserna begränsas också av de få mötesplatser som finns på skolan. Bijan anser därför att man skulle kunna ha gemensamma salar för undervisning, ”det gör att det blir lite mer trafik mellan områdena än att det blir där är dom, där är vi”. Yousef i sin tur tycker att det saknas en ”riktigt bra mötesplats, inte så liten”, och syftar på det lilla caféet vid entrén. En plats där eleverna verkligen kan umgås, prata och ta det lugnt mellan lektionerna. Hallen framstår som en sådan plats för eleverna i Ny Musik, men det saknas en liknande plats för alla eleverna på skolan.

Västkorridoren, mittkorridoren, östkorridoren

I orden från Yousef, Bijan, Sofia och Ibrahim i samhällsklassen får skolans rumslighet en än tydligare form. Sofia berättar att de i hennes klass:

... alltid sagt att västkorridoren, där är alla estetprogram, där är mest svenskar. Sen så mittkorridoren är blandat svenskar och invandrare, och öst är bara invandrare nästan, så det är uppdelat så, det är det vi har sett så.

Denna rumsliga uppdelning återkommer de andra samhällseleverna till. Yousef:

... skolan är uppdelad i tre delar kan man säga, ena delen har vi handelsprogrammet, och dom som kommer från andra länder som läser svenska dom befinner sig också i den korridoren där handelsprogrammet finns, dom är ofta dom ”misslyckade” eleverna, om du förstår vad jag menar. Så där är alla blattar också. Så här i mittkorridoren det är där vi går, samhällsprogrammet, och natur. Där är det både svenskar och invandrare tillsammans, så det är bäst att gå där. Speciellt vi som går samhällsprogrammet känner att det här är bra, för vi måste lära känna olika människor från olika kulturer och bakgrunder, och det får vi här i Beryd, i mittkorridoren. Sen har vi sista korridoren, där är det mest musik och alla dom här praktiska programmen. [...] Där är dom flesta tjejer och svenskar, och dom är inte från Beryd utan dom är utanför Beryd, långt bort härifrån tror jag. Och vissa av dom är till och med riktigt rika, man tror inte att dom går här i skolan, men dom gör det. Dom brukar alltid vara för sig själva. Det är tre grupperingar.

Lika mycket som de olika korridorerna handlar om vilket program eleverna läser, handlar de om identitet, status och föreställda framtidsmöjligheter. Yousefs ord visar på hur eleverna i de olika korrido-

rerna tillskrivs olika roller, alltifrån ”misslyckade” till ”riktigt rika”. Vissa framstår till och med som så pass rika att man enligt Yousef kan fundera på om dom verkligen går på skolan, kanske för att de inte passar in i föreställningen om vad Berydsgymnasiet eller förorten representerar. Men uttalandet visar också på den polarisering mellan rika och fattiga som existerar i staden (Sernhede & Johansson 2006). På Berydsgymnasiet överskrids denna polarisering tillfälligt, om än de reella mötena eleverna emellan varierar.

Rollerna och de sätt på vilka de tillskrivs olika platser på skolan handlar emellertid lika mycket om ”blattar” respektive ”svenskar”. Skolans grupperingar konstrueras längs dessa skiljelinjer som bidrar till att skapa ett delat rum genomkorsat av både socioekonomisk klass-tillhörighet och etnicitet. Bijan tycker att ”det största problemet med den här skolan är att det är så segregerat”, att ”vi vet inte vem dom är, dom vet inte vem vi är”, säger han. Skolans interna förhållanden återspeglar till viss del det urbana rummets sociala geografi, och den segregation som bidrar till främlingskap och klyftor mellan stadsdelar och människor. Nihad Bunar skriver att den sociala distansen mellan skolor är en reflektion av den sociala distansen mellan grupper i samhället (Bunar 2001). I Berydsgymnasiets fall finner vi emellertid denna sociala distans *inom* skolan. Likt eleverna i Ny Musik säger samhällseleverna att de mest umgås med andra elever från sin klass.

Samhällsprogrammet framstår ändå som en möjlig mötesplats i ett annars delvis segregerat skollandskap. En plats där elever från olika stadsdelar och med olika bakgrunder kan lära känna varandra. Ibrahim berättar att de kommer bra överens i hans klass, ”så det spelar ingen roll om du är svensk, arab, alban”. Man ”lär sig hur andra människor tänker”, säger han. För honom blir klassen den korsväg där elevernas bakgrund suddas ut till förmån för möten och utbyte av tankar. Bijan pratar också om hur klassen blir till en mötesplats för elever från olika stadsdelar och platser i och utanför Storstaden.

Vi har ju skatepassion också i skolan, och det finns många i min klass som går i den passionen. Och dom kommer från ställen som typ Allinge och Dalerud, och Samsö till exempel. Och dom är svenskar. Och dom har sagt att sen dom började här så har dom ändrat sin syn på hur invandrare är, eller utlänningar generellt. [...] För vad jag själv har sett är det mycket fördomar kring sånt, det är mycket. Även om det inte syns mycket i samhället, det är fortfarande i baktankarna där. Inte bara bland svenskar utan bland utlänningar också om respektive parter. Och när man har såna zoner som den här där man verkligen får umgås och sånt, det gör att det ändras helt [...] Man tänker nämen dom är samma som oss.

Samtidigt som de särskiljande mönstrena är verksamma i skolan finns där också möten elever emellan. De segregerande tendenserna existerar på så vis sida vid sida med de integrerande. Trots de rumsliga klyftorna mellan olika program, klasser och individer som eleverna berättar om, rymmer Berydsgymnasiet också möten som överbrygger dessa klyftor och därmed den urbana segregationens särskiljande mekanismer. Det framstår ändå som att skolan skulle kunna verka för att stärka sitt arbete med att skapa mötesplatser för elever från skilda bakgrunder, för att öka förståelsen för olika ”kulturer, traditioner och värderingar” (Prop. 1995/96:200, s 75). Att Berydsgymnasiet inte riktigt lyckas skapa denna plats kan ses som en konsekvens av hur djupt segregationen, polariseringen och klyftorna i det urbana rummet sitter i såväl elever som skolpersonal.

Avslutning

Det är komplexa mönster som etableras i skolan, och som visar sig i elevernas berättelser. Men för att förstå hur de skapas är det viktigt att se hur segregationen, främlingskapet och klyftorna i det urbana rummet inte enbart har en geografisk dimension, utan också är en framträdande del av allas våra mentala begreppsvärldar. Vi skulle kunna tala om att det i staden etableras en form av mental eller imaginär *psykogeografi*, för att låna ett begrepp från situationisterna (Debord 2006). Det är också denna dimension som Mino Alinia (2006) talar om när hon beskriver de diskurser och praktiker som skapar en ”mental och rumslig separation och rumslig hierarki” i staden (s 65). Det ter sig nämligen som att det är stadens imaginära verkan – de bilder och föreställningar som vi förknippar med stadens olika delar och platser – som har den främsta betydelsen för hur vi bemöter och relaterar till det urbana rummet. Dessa bilder och föreställningar, och därmed det urbana rummets gränser, är på så vis inskrivna i vårt inre. Detta visar sig i ungdomarnas berättelser och i de fördomar om Berydsgymnasiet som de möter. Deras sätt att reflektera över staden, skolan och dess olika rumsligheter återspeglar de gränser, klyftor och hierarkiska strukturer som existerar i det urbana rummet. Dessa imaginära föreställningar bidrar också till att ungdomarna från Beryd känner sig annorlunda eller som främlingar i omgivningens ögon. Upplevelsen av detta ”annorlundaskap” kan även betraktas som en konsekvens av den territoriella stigmatiseringen och hur den inverkar på relationen till omvärlden och i dess bemötande (Wacquant 1996, 2008).

Ungdomarnas upplevelser av stadens gränser, och de mentala kartor som de ger upphov till, bidrar till svårigheterna att möta varandra i skolan. Som en konsekvens av detta kan vi alltså se hur stadens

rumsliga och mentala klyftor återspeglas i skolan. Vilket visar på hur plats och identitet är sammanbundna, hur identiteten kan sägas vara inskriven i själva platsen, och svårigheterna att undkomma denna "platsidentitet". Det är också viktigt att beakta den centrala roll som rummet och platsen spelar – för exempelvis identitetsskapande, ekonomiska, politiska och sociala processer – om vi vill förstå förutsättningarna i den samtida staden. Platsens betydelse och det urbana rummets grändragningar och klyftor är något som ungdomarna från Beryd berör. De ifrågasätter de beskrivningar, definitioner och kategoriseringar av individer och platser som "delningen av det sinnliga" upprättar, och som bidrar till att förorten konstrueras som en främmande plats bebodd av främlingar. De sätter på vilka stadens rum och människor kategoriseras, positioneras och beskrivs är ingen oskyldig aktivitet, utan påverkar hur dessa rum kommer att uppfattas och hur människor relaterar till dem. Av denna anledning är det också viktigt att se hur rumslighet och maktrelationer är sammanvävda. Det handlar om "*spatialized social power*", där det är "maktrelationerna i konstruktionerna av rumslighet, snarare än rumsligheten i sig, som måste uppmärksammas" (Massey 1999, s 291). Ungdomarna från Beryd ifrågasätter dessa maktrelationer och hur rummet konstrueras, beskrivs och benämns. De vill att de som är inkluderade i den dominerande gemenskapen "ska se oss som sig själva", som Bijan uttrycker det. I detta kan vi se ett ifrågasättande av den rådande ordningens mönster och dess distribution av identitet och plats.

I denna artikel har vi inte tittat på hur skolan arbetar med de frågor som rör skolan som mångkulturell mötesplats, eller hur skolans officiella policy i dessa frågor ser ut. Det blir fokus för en annan artikel som är i vardande. Utifrån elevernas berättelser – och den medvetenhet och reflexivitet med vilken de talar om sig själva, skolan och staden – kan vi emellertid konstatera att det är flera samverkande processer som bidrar till svårigheterna att skapa "mångkulturella" möten i skolan. Samtidigt visar elevernas berättelser på hur de rumsliga och imaginära gränserna delvis kan överskridas till förmån för nya sätt att tolka och förstå stadens olika rum och människor. Ett exempel på hur skolan kan fungera som plats för gränsöverskridande möten i en segregerad stad. Men för att detta överskridande skall komma till stånd behöver skolan understödja mötena mellan eleverna. Det innebär att man måste ta sig bortom den grändragningens praktik som finns inom skolan, för det är endast i de konkreta mötena elever emellan som detta överskridande kan äga rum. Det är också i dessa möten som Bijans förhoppning om att vi ska se varandra som likar kanske kan infrias.

Noter

1. *Skola, valfrihet och integration*. Ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt om "invandrarungdomars" sociala, kulturella och emotionella omkostnader i samband med valet av gymnasieskola. Projektet är förlagt till Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och Centrum för kulturstudier vid Göteborgs universitet.
2. Det finns flera studier som påtalar mediernas stereotypa, exotifierande eller negativa beskrivningar av förorten och dess människor (se till exempel Ristilammi 1994, Ericsson med flera 2000, Brune 2004).

Referenser

- Alinia, Mino (2006): *Invandraren, "förorten" och maktens rumsliga förankring*. I SOU 2006:73: *Den segregeringande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder*, s 63–90. Stockholm: Fritzes.
- Arnstberg, Karl-Olov (2000): *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlsson.
- Bauman, Zygmunt (1991): *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (1997): *Skärvor och fragment: essäer i postmodern moral*. Göteborg: Daidalos.
- Brune, Ylva (2004): *Nyheter från gränsen: Tre studier i journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt våld*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Bunar, Nihad (2001): *Skolan mitt i förorten: fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Stockholm: Symposion.
- Deboard, Guy (2006): *Introduction to a critique of urban geography*. I *Situationist International Anthology*, s 23–27. Berkeley: Bureau of Public Secrets.
- Dikeç, Mustafa (2007): *Badlands of the Republic: Space, Politics and Urban Policy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Ericsson, Urban; Molina, Irene & Ristilammi, Per-Markku (2000): *Miljonprogram och media: Föreställningar om människor och förorter*. Norrköping: Integrationsverket; Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Fanon, Frantz (1997): *Svart hud, vita masker*. Göteborg: Daidalos.
- Hall, Stuart (1992): *The West and the rest: Discourse and power*. I Stuart Hall & Bram Gieben, red: *Formations of Modernity*, s 275–331. Cambridge: Polity Press.

- Hall, Stuart (2005): Kulturell identitet och diaspora. I Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn, red: *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, s 231–243. Falun: Nya Doxa.
- Harvey, David (2009): *Den global kapitalismens rum: På väg mot en teori om ojämn geografisk utveckling*. Hägersten: Tankekraft förlag.
- Johansson, Anna (2005): *Narrativ metod och teori. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas & Sernhede, Ove (2003): *Urbanitetens omvandlingar: Kultur och identitet i de postindustriella staden*. Göteborg: Daidalos.
- Kamali, Masoud (2006): Den segregerande integrationen. I SOU 2006:73: *Den segregerande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder*, s 7–28. Stockholm: Fritze.
- Kristeva, Julia (1991): *Främlingar för oss själva*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lilja, Elisabeth (1997): Ur betongen spirar liv. I Karl-Olov Arnstberg & Ingrid Ramberg, red: *I stadens utkant: Perspektiv på förorter*, s 169–189. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Lindberg, Ingemar (1999): *Välfärdens idéer*. Stockholm: Atlas.
- Lundin, Sverker (2004): *Gymnasieskolan som konkurrensfält: Göteborgsregionen*. Uppsala Universitet SEC/ILU.
- Massey, Doreen (1999): Spaces of Politics. I Doreen Massey, John Allen & Philip Sarre, red: *Human Geography Today*, s 279–294. Cambridge: Polity Press.
- Mattsson, Katarina (2001): Ekonomisk rasism: Föreställningar om de Andra i ekonomisk invandrarforskning. I Michael McEachrane & Louis Faye, red: *Sverige och de Andra: Postkolonialt perspektiv*, s 243–264. Stockholm: Natur & Kultur.
- Molina, Irene (1997): *Stadens rasifiering: Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- OECD (1998): *Territorial Development. Integrating Distressed Urban Areas*. Paris: OECD.
- Proposition 1995/96:200 *Fristående skolor m.m.* Stockholm.
- Rancièrè, Jacques (1999): *Disagreement: Politics and Philosophy*. London: University of Minnesota Press.
- Rancièrè, Jacques (2003): Politics and aesthetics. I *Angelaki*, 8(2), s 191–211.
- Rancièrè, Jacques (2006): *Texter om politik och estetik*. Lund: Propexus.

- Ristilammi, Per-Markku (1994): *Rosengård och den svarta poesin: En studie av modern annorlundahet*. Stockholm: Symposion.
- Robertson, Alexa (2005): Narrativanalys. I Göran Bergström & Kristina Boréus, red: *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, s 219–262. Lund: Studentlitteratur.
- Sernhede, Ove (2002): *Alienation is My Nation: Hiphop och unga mäns utanförskap i Det Nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, Ove (2004): Göteborg och den sociala ojämlikhetens geografi. I Åsa Andersson m fl: *Goda projekt och sega strukturer*, s 14–37. Göteborg Stad: Carlshamn Tryck & Media AB.
- Sernhede, Ove & Johansson, Thomas (2006): Postindustrialism, globala städer och migration. I Ove Sernhede & Thomas Johansson, red: *Storstadens omvandlingar: Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*, s 9–22. Göteborg: Daidalos.
- Sernhede, Ove (2009): Territoriell stigmatisering, ungas informella lärande och skolan i det postindustriella samhället. *Utbildning & Demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspedagogik*, 18(1), s 7–32.
- Simmel, Georg (1981): *Hur är samhället möjligt?: och andra essäer*. Göteborg: Korpen.
- Söderström, Martin & Uusitalo, Roope (2005): *Vad innebär införandet av fritt skolval i Stockholm för segregeringen i skolan?* IFAU: Rapport 2005:2.
- Wacquant, Loïc J.D. (1996): Red belt, black belt: racial division, class inequality and the state in French urban periphery and the American ghetto. I Enzo Mingione, red: *Urban Poverty and the Underclass*, s 234–274. London: Blackwell.
- Wacquant, Loïc J.D. (1999): Urban Marginality in the Coming Millennium. I *Urban Studies*, 36(10), s 1639–1647.
- Wacquant, Loïc J.D. (2008): *Urban Outcast: a Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wacquant, Loïc J.D. (2009): *Punishing the Poor: the Neoliberal Government of Social Insecurity*. London: Duke University Press.